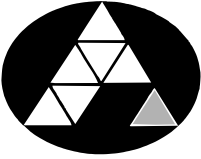

POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU
Kuvataiteen koulutusohjelma

Reetta Hynynen
ALITAJUNTA KUVATAIDETYÖSKENTELYN LÄHTÖKOHTANA

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2011

 <p>POHJOIS-KARJALAN AMMATTIKORKEAKOULU</p>	<p>OPINNÄYTETYÖ Kesäkuu 2011 Kuvataiteen koulutusohjelma</p> <p>Sirkkalantie 12A 80200 Joensuu p. 050 311 6037 ja (013) 260 600</p>
<p>Tekijä Reetta Hynynen</p>	
<p>Nimeke Alitajunta kuvataidetyöskentelyn lähtökohtana</p>	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyöni aiheena on lisätä tietoa omasta alitajunnallisesta työskentelytavasta, surrealistisen taidesuuntauksen ja alitajunnan tutkimusten kautta. Etsin tietoa surrealismien historiasta, ja taiteilijoiden työskentelytavoista. Alitajunnallisuutta taiteessa käsittelen siitä tehdyn psykologisen tutkimuskirjallisuuden avulla. Työn tavoitteena on lisätä tietouttani ja ymmärrystäni alitajunnallisesta taiteesta, sekä oman työskentelyn taustoista.</p> <p>Olen hyödyntänyt jo lapsena alkanutta tapaan piirtää ja maalata taiteellisessa työskentelyssäni erilaisin menetelmin. Työskentelymuoto on minulle päivittäinen tapa, ajanviette ja harrastus. Se auttaa minua ilmaisemaan tunteita ja ajatuksia, joita en kirjoittaen osaisi ilmaista. Alitajunnallisen työskentelyn taidesuuntaukseen perehtyminen, ja työskentelyn psykologinen tausta lisäävät tietämystäni alitajunnallisen taiteen tekemisestä.</p> <p>Toiminnallisessa osuudessa maalasin A2-kokoisia akryyli- ja akvarellimaalauksia. Valitsin näistä viisi teosta, joiden sisältöä tarkastelen. Pohdiskelujen monipuolisuuden kannalta pyrin maalaamaan teoksia erilaisissa tunnelmissa ja ajankohdissa. Toiminnalliseen osioon tekemistäni töistä kokoon lopuksi näyttelyn.</p>	
<p>Kieli suomi</p>	<p>Sivuja 31</p>
<p>Asiasanat kuvataide, surrealismi, alitajunta</p>	

 <p data-bbox="331 488 753 539">NORTH KARELIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES</p>	<p data-bbox="823 315 1310 568">THESIS June 2011 Degree Programme in Fine Arts Sirkkalantie 12A FIN – 80200 JOENSUU FINLAND Tel. +358 13 260 600</p>	
<p data-bbox="309 600 408 629">Author</p> <p data-bbox="309 672 544 701">Reetta Hynynen</p>		
<p data-bbox="309 734 376 763">Title</p> <p data-bbox="309 804 951 833">Subconsciousness as a Basis for Making Art</p>		
<p data-bbox="309 920 432 949">Abstract</p> <p data-bbox="309 990 1506 1205">The topic of this thesis is to consider my own way to make art by researching surrealism and subconsciousness. Information about the history of surrealism was searched for and as well as examples of fine artists and their methods of working. Subconsciousness is studied through psychologic literature. The aim of the thesis is to increase the knowledge and understanding of subconscious art and my way to work.</p> <p data-bbox="309 1245 1513 1460">Since my childhood I have been painting and drawing in my own exact way. I have used this way in my artistic working. It is also a daily habit a way to spend time and a hobby. It helps me to express the feelings and thoughts which cannot be expressed by words. Collecting data of surrealism and subconsciousness and the psychological background of the way of working enhance my knowledge of the making subconscious art.</p> <p data-bbox="309 1500 1485 1646">In the functional part of the thesis A2 sized acrylic- and watercolour paintings were painted. From these five paintings were chosen to be investigated. For versatility I painted different moods and at different times. The works executed for the thesis will be presented at an exhibition.</p>		
<p data-bbox="309 1774 456 1839">Language Finnish</p>	<p data-bbox="968 1774 1059 1839">Pages 31</p>	
<p data-bbox="309 1886 453 1915">Keywords</p> <p data-bbox="309 1955 874 1984">fine arts, surrealism, subconsciousness</p>		

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Opinnäytetyön lähtökohdat.....	6
3 Surrealistinen taidesuuntaus.....	8
3.1 Historia.....	8
3.2 Surrealismin pääperiaatteet ja lähtökohdat.....	9
3.3 Surrealismin taiteilijoita: Max Ernst ja Joan Miró.....	10
4 Piilotajunnalliset symbolit kuvataiteessa.....	12
5 Alitajunnallinen työskentelyni.....	14
5.1 Työskentelytapa.....	14
5.2 Alitajunta ja mieli maalauksissa.....	18
6 Teosten toteutus.....	20
6.1 Prosessin kuvaus.....	20
6.2 Työskentelyn eteneminen.....	20
6.3 Teosten ja työskentelytavan suhde surrealismiin.....	27
7 Pohdintaa.....	28
Lähteet.....	30
Kuvat.....	31

1 Johdanto

Opinnäytetyössä pohdin ja vertailen maailmansotien välissä vaikuttaneen taidesuuntauksen surrealismiin ja sen taiteilijoiden kautta töitani, ja työskentelytapaani. Näin avaan tietoutta työskentelyäni muistuttavasta taidesuuntauksesta, sekä pohdin tapaani työskennellä alitajuntaa ja mieltä kuvaavana taiteilijana. Maalausteni aiheet ovat usein alitajuntalähtöisiä, ja mielialoihin perustuvia. Maalattaessa en tee ennakkosuunnitelmia; värit, muodot ja aiheet syntyvät maalaus hetkellä sen hetkisen ajatuksen johdattamana.

Olen lapsesta asti piirtänyt, maalannut ja muodostanut erilaisista materiaaleista kuvia. Nämä kuvat muodostuvat suunnittelematta, vain kooten kuvaa alitajunteisesti. Maalattaessa käytän usein tätä tekniikkaa, jolloin lopputulos on yllätys myös itselleni. Toisin kuin piirroksissa, maalauksissani käytän myös värejä. Värityksen tehostaa mahdollista ajatuksellisuutta ja mielialojen ilmenemistä töissäni. Työskentelyssä pyrin ajatuksettomuuteen, mielen työskentelyyn ja spontaanisuuteen. Maalausten tavoitteena ei ole estetiikka vaan psyykeen kuvaus ja mielensanoma. Kuvitan alitajuntani piileviä ajatuksia.

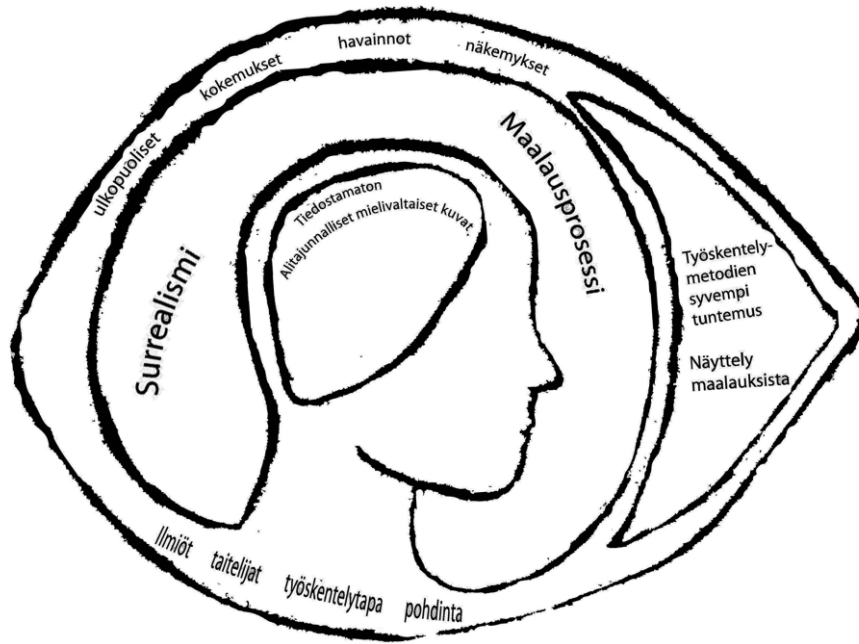
Surrealistisessa taiteessa keskeisenä pyrkimyksenä on tuoda ihmisen tiedostamaton ja alitajuinen esiin. Surrealistit etsivät tietä sattumien ja unien hallitsemiseen ”ylitodelliseen”. Kyseistä ”ylitodellisuutta” ei surrealistien mukaan saavutettu loogisen ajattelun, vaan tiedottoman mielen oivalluksen, unien ja sattuman avulla. Surrealistisessa ilmaisussa pyrittiin spontaanisuuteen ja vaistonvaraisuuteen sekä taiteilijan havainnon ja tunnetilojen yhdistämiseen kuvallisin keinoin.

Opinnäytetyössä pohdiskelen näyttelyyn maalaamiani akryyli- ja akvarellimaalauksia. Mietiskelyssä olen hyödyntänyt myös vuosien varrella tekemiä töitani. Alitajunnallisuutta tarkkailen lähdekirjallisuuden ja surrealismien aikana käytetyin menetelmin.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

Tapani työskennellä alitajunnan kautta on mietityttänyt minua paljon. Olen itsekseni miettinyt, miksi en tiedosta mitä piirrän, ja onko kuvillani jokin viesti, jota en ymmärrä? Ymmärsin että surrealistinen taide pohjautuu alitajunnallisuuteen, mielen oivalluksiin ja spontaaniuteen. Se voisi antaa vastauksia työskentelytapani koskeviin kysymyksiin. Taidesuuntaukseen tutustumalla saisin tietoa surrealistien työskentelymenetelmistä, jotka muistuttavat omaa työskentelyäni. Minua kiinnostaa myös surrealismien ydin eli alitajunta. Tietoa sen toiminnasta taiteellisessa työskentelyssä etsin kirjallisuudesta.

Esiymmärrys aihevalintaan ja prosessiin muodostui piirtämäni kuvan kautta. Näin havainnollistin itselleni työn kokonaisuutta (kuva 1). Kuvaan prosessia ovaalin muodolla, jonka sisään rakentuvat työn keskeiset tekijät. Ovaalin uloimmalle kehälle merkitsin asioita joiden kautta lähestyn aihetta. Avainsanoina ovat: ulkopuoliset kokemukset, havainnot, näkemykset sekä ilmiöt, taiteilijat, työskentelytapa ja pohdinta. Uloimman kehän sisässä ovat kolme syvemmän pohdiskelun aluetta: surrealismi ja maalausprosessi, tiedostamaton ja alitajunnalliset mielivaltaiset kuvat, työskentelymetodien syvempi tuntemus ja näyttely maalauksista.

Kuva 1. Visuaalinen viitekehys.

Ovaalin sisin osio kuvaa minua. Kuvaan itseäni päänä, jonka sisällä on pyöreä osio. Tämä osio on alitajunta; tiedostamaton alue, joka muodostaa mielivaltaiset kuvani. Itseäni kuvastavan hahmon ympäröivät menetelmät, joiden kautta lähestyn työskentelymenetelmää. Menetelmiä on kaksi: surrealistinen taidesuuntaus, jonka kautta haen samankaltaisia työskentely metodeja kuin omani on, sekä oma maalausprosessi, jonka kautta tarkastelen itseäni ja työskentelyäni. Lopputulosta kuvaan nuolen muodossa ovaalin oikeassa reunassa. Lopputuloksena työskentelystä minulla on syvempi tuntemus työskentelymetodeistani. Prosessin aikana maalaamista töistä kokoan näyttelyyn.

3 Surrealistinen taidesuuntaus

3.1 Historia

Surrealismi oli maailmansotien välillä vaikuttanut taiteen ja kirjallisuuden anti-porvarillinen ja perinteisiä arvoja vierastanut suuntaus. Virallisesti surrealistinen liike syntyi vuonna 1924 kun sen johtohahmo, ranskalaisen runoilija André Breton (1896–1966) julkaisi ensimmäisen surrealistisen manifestin. Suuntauksen huippukausi sijoittui ajalle 1924–1930 (Jyväskylän yliopisto 2011.)

Surrealismin lähisuuntauksen dadaismin (1916–1924) synnystä näkyi merkkejä jo ennen vuotta 1914 ja dadaismi voimistui ensimmäisen maailmansodan edessä. Dadaistit pilkkasivat perinteisiä arvoja, totunnaisia käsityksiä hyvästä mausta taiteessa ja kirjallisuudessa, kulttuurisymboleja yhteiskunnassa joka heidän mielestään perustui ahneuteen ja materialismiin. Surrealismi oli yleisesti ottaen yhtä porvaristonvastainen ja tietoisien repivää kuin dadaismi, mutta siitä puuttui dadaismin anarkistinen spontaanisuus. Sillä oli teoriansa ja ohjelmansa. Useimmat dadaisteista asettuivat kuitenkin ensimmäisen surrealistisen manifestin taakse (Honour- Fleming 2001, 801–802,809.)

André Breton julkaisi surrealismin manifestin, mielenilmauksen, joka koski lähes pelkästään runoutta ja fantasiakirjallisuutta. Se oli vetoamus kirjailijoiden ja taiteilijoiden täydellisen estoista vapautumisen puolesta. Kaksi kuukautta myöhemmin perustettiin surrealistisen vallankumouksen lehti. Se oli ohjelman julistus, joka kutsui mukaan toimimaan kaikkia, jotka käsittivät, että todellinen maailma oli "saatettava syytettyjen penkille" kaikkia ehdottomia moraalikäskyjä uhmaten. Surrealismi oli kapinan asenne ja se asettui vastustamaan poliittisia ja sosiaalisia päätöksiä. Vuonna 1927 Breton ja joitakin muita liikkeen edustajia liittyivät kommunistiseen puolueeseen toivoen voivansa yhdistää poeettisen ja poliittisen taistelun. Pian Breton huomasi puoluejohtajien lyhytnäköisyyden runou-

den ja taiteen aseman suhteen, ja vetäytyi puolueesta (Honour-Fleming 2001, 812; Taidekeskus Retretti 1987, 20–21.)

1930-luvulla surrealismin laajeni ja muuttui kansainväliseksi liikkeeksi. Surrealistien ja heidän myötäilijöidensä ryhmiä syntyi: Belgiassa, Romaniassa, Jugoslaviassa, Kanariansaarilla, Tšekkoslovakiassa, Egyptissä, Englannissa ja Japanissa (Taidekeskus Retretti 1987, 25.)

3.2 Surrealismin pääperiaatteet ja lähtökohdat

Surrealismin ideologiset juuret ovat Sigmund Freudin (1856–1939) teorioissa (Honour-Fleming 2001, 812.) Freud tunnetaan psykoanalyysin kehittäjänä, ja hän uskoi, että tulkitsemalla unia oikealla, psykologisella tavalla, voisi ymmärtää paremmin ihmisten käyttäytymistä. 1800-luvulla erilaiset paheet, heikkoudet ja pakkomielleet katsottiin moraalisesti paheksuttaviksi. Freud halusi poistaa tämän käsityksen. Hän poisti moraalin ja korvasi sen psykologialla. Freud keksi tiedostamattoman minän; ali- tai piilotajunnan, jonka nimesi Idiksi. Freudin mukaan Id esiintyy tuntemattomana. Se panee ihmisen tekemään asioita tämän tiedostamatta sitä. On jopa hetkiä, jolloin id ottaa käskyvallan. Näin tapahtuu kun tietoisuus vaipuu uneen. Unet ovat alitajunnan viestejä tietoisuudelle. Ne ovat kuitenkin kirjoitettu symbolikielelle (Schwanitz 2003, 407–408.)

Wienissä Freudia tapaamassa käynyt surrealismin johtohahmo ja manifestin kirjoittanut André Breton oli sodan aikana saanut kokemusta armeijan psykiatrina. Breton uskoi että surrealismin uskoo tiettyjen tähän asti sivuutettujen assosiaatiomuotojen ylempään todellisuuteen, unen kaikkivaltiuuteen ja ajatusten pyyteettömän leikkiin; ”Se on puhdas psyykkinen automatismi, jonka avulla yritämme puhuen, kirjoittaen tai muilla keinoin ilmentää todellista ajatteluprosessiamme” (André Breton.) Surrealismin tarjosi kaikenkattavan ihmiskäsityksen, joka koski ihmistä ja tämän suhdetta maailmaan. Se oli ajattelutapa, tuntemisentapa ja elämisen tapa (Honour-Fleming 2001, 812; Taidekeskus Retretti 1987, 28.)

Surrealistit tutkivat unia, alitajuntaa, hulluutta, hallusinaatioita, spiritualismia ja meediomaisia näkyjä. Kirjailijat ja taiteilijat harjoittivat menetelmissään alitajunnallista, automaattista kirjoittamista, joka vapautti tajunnan tietoisuuden hallinnasta ja nosti pintaan kuvia mielen tiedostamattomista kerroksista. Surrealismille tyypillistä automaattista kirjoitustyyliä harjoittanut, ja Bretonin mukaan yksi surrealismien edelläkävijöistä oli kirjailija Comte de Lautréamont (oikealta nimeltään IsidoreDucasse). Hän kirjoitti häijyjen ja sadististen proosarunojen kokoelman *Les chants de Maldoror*, josta surrealistit lainasivat mottonsa: ”Kaunis kuin ompelukoneen ja sateenvarjon satunnainen kohtaaminen leikkauspöydällä”(Comte de Lautréamont) (Taidekeskus Retretti 1987, 29; Honour- Fleming 2001, 812.)

3.3 Surrealismien taiteilijoita: Max Ernst ja Joan Miró

Surrealismien edelläkävijöiksi on mainittu useita kirjailijoita. Kuitenkin surrealismi tavoitti suuren yleisön pääasiassa kuvataiteessa. Max Ernst oli ensimmäinen ja menestyksekkäin niin sanotun ”taiteellisen freudilaisuuden” harjoittaja. Freudilaisen käsityksen mukaan alitajunnan sisäinen viestinsiirto tapahtui unissa tai parnormaaleissa, unen kaltaisissa tiloissa, mutta saattoi toteutua myös taiteessa, jolloin taiteilija vain seurasi vierestä omien teosten syntymistä (kuva2). Ernst keksi automaattiselle kirjoittamiselle visuaalisen vastineen, jolle hän antoi nimeksi Frottage (hankauskuva). Hankaamalla mustalla grafiitilla paperia, jonka alla oli kuluneita lattialautoja, Ernst sai aikaan suggestiivisia kuvia; ”Minä hämmästelini näkökykyni yhtäkkistä terästymistä ja ristiriitaisten kuvien hallusinatorista tulvimista toinen toisensa päälle” (Honour- Fleming 2001, 813.)

Kuva 2. Max Ernst, Nimetön (kuva: Taidekeskus Retretti 1987, 133).

Joan Miró (1893–1983) Koki useampia kääntymyksiä eri taidesuuntauksiin ennen surrealismin löytämistään; ensin fauvismiin, sitten kubismiin Picasson innoittamana ja myöhemmin dadaismiin. Surrealismi tarjosi uuden suunnan hänen taiteelleen ja auttoi häntä vapautumaan aikaisempien esikuvien vaikutuksesta. Bretonin sanoin; ”Miró kehitti puhtaan psyykkisen automatismin”. Hän päästi alitajuntansa valloilleen puoliabstrakteja muotoja luodessaan ”minä ryhdyin maalamaan” Miró sanoi; ”ja kuva alkaa itsestään kehkeytyä sitä mukaa kun työ edistyy. Työskennellessäni muoto muuttuu naisen tai linnun merkiksi” (Honour-Fleming 2001, 815–816).

Kuva 3. Joan Miró, ”Naisen pää” 1938, Kangas 46 x 55 cm, Minneapolis Institute of Arts (kuva: Honour- Fleming 200, 816).

4 Piilotajunnalliset symbolit kuvataiteessa

Opinnäytetyön lähdekirjallisuutena luin sveitsiläisen psykologin Carl G. Jungin, *Symbolit piilotajunnan kieli* kirjan. Teos käsittelee symboliteoriaa unissa, mutta myös modernissa taiteessa. Jung suhtautuu moderniin mielikuvitustaiteeseen meidän aikakautemme ilmiönä. Hänen lähtökohtanaan on se, että taiteilijan työtä voidaan vain osaksi ymmärtää tämän persoonallisen psykologiansa puitteissa (Jung 1964, 250.)

Jung toteaa että ”Modernintaiteen kannattajat ovat yhtä intohimoisia kuin sen vastustajat, mutta yhä uudelleen toistettu ennustus, että ”moderni” taide on tuhoon tuomittu, ei ole koskaan toteutunut.” Jung pohtii modernin taiteen suosiota. Hän pääättelee modernintaiteen näyttelyiden kävijämäärästä että modernin taiteen vaikutus on muutakin kuin uteliaisuutta (Jung 1964, 250.)

”Mikään nonfiguratiivisissa taideteoksissa ei muistuta katsojaa hänen omasta maailmastaan, ei mitään esineitä hänen jokapäiväisestä ympäristöstään, ei yhtään ihmistä tai eläintä, joka puhuisi tuttua kieltä. Taiteilijan luomassa kosmosessa mikään ei lausu tervetulleeksi, siinä ei ole mitään näkyvää sopusointua katsojan kanssa. Ja silti ilman mitään epäilystä inhimillinen side on olemassa” Jung toteaa että ihminen lumoutuu kun jokin koskee hänen piilotajuntaansa ja että modernien teosten vaikutusta ei voida selittää kokonaan niiden näkyvän muodon avulla (Jung 1964, 250–251.)

Jung pohtii ympyrän, mutta myös muiden muotojen symboliikkaa. Hän on tutkinut, että mielikuvituksellisesta taiteesta on merkkejä välimeren alueella jo kolmannella vuosituhannella eKr., ja että aiemmin teoksia on luultu vain osaamattomuudeksi, mutta nyt ne luokitellaan osaksi uskonnollisia ja hengellisiä ilmaisutapoja (Jung 1964, 246.)

Kuvallisen ilmaisun muotojen symboliikkaa pohtiessaan Jung uskoo että ”aito symboli ilmaantuu vain silloin kun on tarve ilmaista sellaista, mitä ajattelu ei pysty tavoittamaan tai joka vain aavistetaan tai tunnetaan”. Jungin mukaan ympyrä on psyykeen symboli ja neliö maanläheisten asioiden, ruumiin ja todellisuuden symboli. Modernissa taiteessa näiden kahden symbolin yhteys on harvinainen. Jung toteaa lopuksi; ” Tuntuu siltä että taiteilijoilla on jatkuva psyykinen tarve tuoda tietoisuuteen ne elämän perustekijät, joita nuo kuviot symboloivat” (Jung 1964, 248–249.)

5 Alitajunnallinen työskentelyni

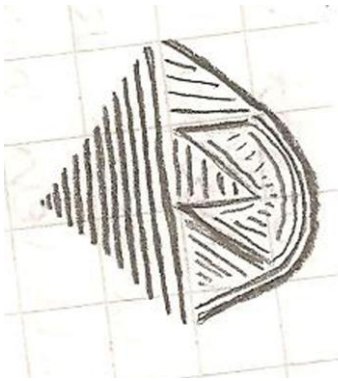
5.1 Työskentelytapa

Maalatessa, piirtäessä ja muussa luovassa työskentelyssä toimin usein mieli- ja tunnetilalähtöisesti. En pyri työskennellessäni visuaalisesti hyvään työnjälkeen, eikä minulla ole mitään selkeää päämäärää tai lähtökohtaa työskentelylle. Maalaan vain niin kuin tunnen tai ajattelen, hetkessä. En voi etukäteen sanoa tuleeko työstä esittävä, vai abstrakti. Joskus alitajuntani muodostaa hahmoja, jotka tiedostan. Tällöin voin työstää hahmojen esittävyttä lisää. Joskus maalaus vain pohjautuu viivoihin, muotoihin, väreihin tai on kaiken tämän sekoitus.

Minulla on lapsesta asti ollut tietynlainen tarve muodostaa kuvia, hahmoja tai muita visuaalisia kokonaisuuksia milloin mistäkin. Olen kuvitellut pilvien muodostavan jonkinlaisia hahmoja, kokoillut luonnonmateriaaleja ja väsäntänyt niistä kuvia. Olen piirtänyt mm. hiekkakenttään, rannalle, pulpettiin, pöytään ja seinäänkin. Koulussa lukuaineet ovat olleet minulle aina hankalia, ja hyvin usein olenkin purkanut turhautumisen piirtämiseen. Jo ala-asteella muistan piirtäneeni kouluvihkoihin ajan kuluksi. Yläasteaika ja teini-ikä olivat hankalia voimakkaan itsenäistymistarpeen vuoksi, ja käytin oppitunnit mieluummin kouluvihkojen piirtelyyn kuin opiskeluun. Piirtämisestä muodostui vuosien aikana tapa, jolla pakenin ja purin turhautumistani ja oppimisvaikeuksia.

Tutkiessani vanhoja kouluvihkoja huomasin, että kuvia on enimmäkseen lukuaineiden vihkoissa. Ala-astevihkoissa kuvat ovat esittävämpiä, ja niitä on vähemmän. Ylä-aste aikana mielenkiinto sattumaan pohjautuvaan piirtämiseen heräsi. Huomasin, että kuvista muodostuu aina erilaisia, innostavia ja ne herättävät myös muistoja. Myöhemmin kuvaa katsellessani saatoin muistaa mitä kuvaa piirtäessäni olin ajatellut, mitä silloin tapahtui, ja joskus kuvat sisällyttivätkin aiheita sen hetkistä tunnetiloista tai tapahtumista. Joistakin kuvista katsoja voi

havaita ajatuksiani, osassa taas voin vain itse muistella, tai havaita sen hetkiset mielentilat (kuvat 4-6.)

Kuva 4. Vihkopiirros, 2001.

Kuva 5. Vihkopiirros, 2007.

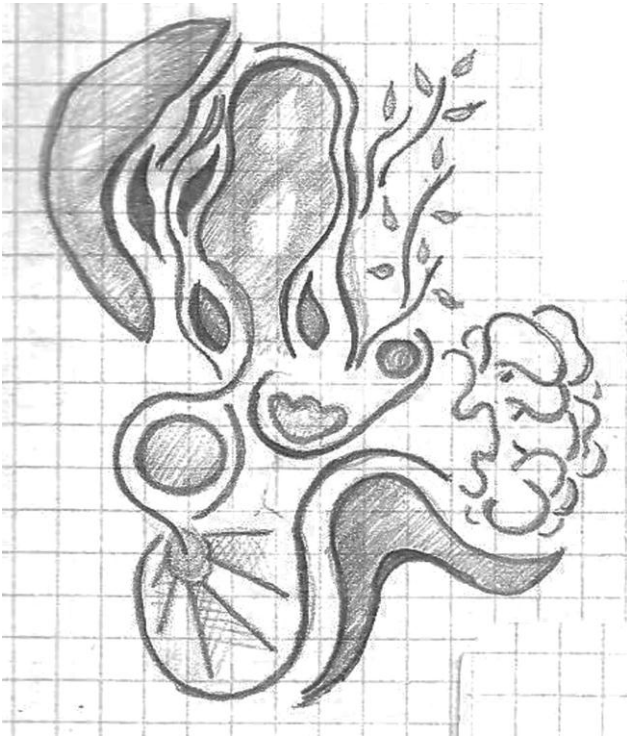
Kuva 6. Vihkopiirros, 1998.

Ajan kuluessa olen harjoittanut työskentelytapaa enemmän myös vapaa-ajalla, ja huomannut että se on tapani ilmaista itseäni. Tekniikkana töissä olen käyttänyt melkein mitä vain maalaus- tai piirustustekniikkaa. Useimmiten valitsen tekniikaksi kuitenkin lyijykynät, tussit, akryylimaalit tai akvarellivärit. Piirroksissani kuva on yhtenäisempi kuin maalauksissani. Lyijykynällä tai tusseilla piirtäessä työskentely on alitajunnallisempaa ja keskittyneempää, sillä käytössä on vain yksi väri. Maalatessa prosessi keskeytyy ajoittain kun vaihdan väriä, tai sivellintä.

Piirtäessä alitajunnallista kuvaa, parhaaseen lopputulokseen pääsen aloittaessa työskentelyn kuin huomaamatta. Turhautumisen tunne tai tekemisen puute ovat otollisia hetkiä tällaiseen työskentelyyn. Minulla on vain lyijykynä ja pala paperia, kun keskittyminen herpaantuu alan piirtää. Kuvan muodostaminen jatkuu tietyn ajan keskittyneesti. Riippuen tilanteesta voin piirtää kauan tauotta, mutta yleensä piirtäminen keskeytyy joko omasta ajatuksestani, tai että joku keskeyttää minut. Usein mielenkiinto säilyy kuvan muodostuksessa keskeytyksestä huolimatta, ja jatkan työstämistä edelleen. Joskus käy niin, että kuvan ”ajatus” katoaa, ja keskeytän piirtämisen (kuvat 7-9).

Kuva 7. Lyijykynäpiirros, 2010.

Kuva 8. Lyijykynäpiirros, 2007.

Kuva 9. Lyijykynäpiirros, 2010.

Maalatessa valitsen siveltimen sen mukaan minkä kokoista työtä alan työstää. Usein valitsen siveltimen niin, että yhdellä siveltimellä voin tehdä mahdollisim-

man monipuolista viivaa ja jälkeä. Toisin kuin piirtäessä, maalatessa huomioin värit, jotka usein myös kuvastavat tunnetiloja (kuva 10).

Kuva 10. Akryylimaalaus, 2005.

5.2 Alitajunta ja mieli maalauksissa

Piirtäminen, maalaaminen ja kuvanveisto ovat toimineet elämässäni tapana kuvata tunnetiloja, ajatuksia ja olleet harrastuksena. Usein minulla on ollut jokin teema, tai aihe työskentelyn lähtökohtana. Alitajunnallisia kuvia olen yleensä tehnyt vain itseni, omaksi ilokseni ja harrastusmielessä.

Olen piirrellyt alitajunnallisia kuvia kauan ja tiedostanut että ne tulevat jostakin mielikuvituksestani. Muistan useita tilanteita kouluajoilta, kun havahdun piirtäessä siihen, että minun olisi pitänyt tehdä jotakin ”tärkeämpää”. Olen usein ahdis-

tunutkin siitä, etten pysty keskittymään kuuntelemiseen, vaan otan kyllästyttyny kynän käteen ja alan muodostamaan kuvaa.

Kuvat ovat minulle kuin päiväkirja, jota kirjoitan piirtäen. Ne sisältävät asioita ja tunnetiloja, joita en välttämättä sanoin osaisi edes tulkita. Ne paljastavat minusta paljon. Ripustin kerran erään työni olohuoneen seinälle. Jouduin ottamaan sen pian pois, sillä se muistutti minua tunteista ja ajatuksista, joita siihen olin sisällyttänyt. Työskentely on minulle kuin terapiamuoto. En ole koskaan kirjoittanut päiväkirjaa, mutta piirroksieni avulla olen selvittänyt ajatuksiani, ja pohdiskellut niitä jälkeenpäin. Alitajunnallinen piirtäminen ja maalaaminen ovat virike ja harrastus, jolla ilmaisen itseäni. Työskennellessä kuvat ja muodot tulevat alitajunnasta, värit valitsen mielen mukaan. Kuvissa on havaittavissa tunnelmia väreissä, muodoissa, joskus esittävyudessa ja hahmoissakin. Musiikin avulla voin usein vaikuttaa mielialoihin, ja näin vaikutan myös työnjälkeen.

Kuva lähtee muodostumaan siitä, kun vedän ensimmäisen väriläiskän paperiin. Tämän jälkeen alitajunta muodostaa kuvan loppuun. Ikään kuin näkisin jo mitä paperilla on, vaikka se on tyhjä. Vedän vain viivoja ja värejä, kuin tietäisin mitä teen. Lopputuloksesta minulla ei ole mitään käsitystä tässä vaiheessa. Vahvuutenani, ja se mikä myös mahdollistaa tällaisen työskentelyn on vahva mielikuviutus, sekä rohkeus luottaa omaan intuitioon. Alitajunnan kuvittaminen vaatii rohkeutta kohdata ongelmansa ja sisimpänsä, sillä joskus kuvat voivat pelästyttää tekijänsä.

Työskentelytapaa voisin verrata tanssimiseen. Tanssija tulkitsee musiikkia ja ääniä liikkeillään. Kuvataiteilija tulkitsee ajatuksiaan kuvin. Uskon että kaikessa luovassa työskentelyssä on alitajunnanvirta. On taiteilijan tulkinnasta kiinni kuinka vahvasti tämä näkyy työssä. Joskus taiteilijan todellisuuden kuva on vahvempi, toisinaan todellisuutta ei haluta edes kuvata.

6 Teosten toteutus

6.1 Prosessin kuvaus

Toiminnallinen osio koostuu maalausprosessista. Kevään aikana maalaamistani töistä valitsen viisi teosta, joiden alitajunnallista sisältöä tarkastelen. Tavoitteenani ei ole työstää maalauksia tietyn mallin mukaisesti, eikä suunniteltua teemaa ole. Suunnitelmallisuus työskentelyssäni perustuu vain siihen, että työskentelen maalaten senhetkisen mielialan johdattamana.

Pyrin kokeilemaan alitajunnallisen työskentelyni herättelemiseksi erilaisia tilanteita, musiikkia ja vuorokaudenaikoja, jotta töissä näkyisi erilaisia mielialoja. Maalauksista valitsen viisi pohdittavakseni opinnäytetyöhön. Keväällä maalamani työt ovat A2-kokoisia akvarelli- tai akryylimaalauksia. Maalaukset on maalattu akvarellipaperille. Idea alitajunnallisten kuvien näyttelystä on hautunut päässäni kauan. Prosessin lopuksi tarkoitukseni onkin koota töistä näyttely Joensuun keskustassa sijaitsevan yrityksen toimitiloihin.

6.2 Työskentelyn eteneminen

Työskentelymenetelmänä alitajunnallinen työskentely on minulle tutuin. Aluksi vierastin kuitenkin sen valintaa opinnäytetyön aiheeksi. Uskoin että ongelmaksi nousevat töiden tulkinta tai kysymys: miksi tällaisia töitä teen. Päätin kuitenkin toteuttaa pitkäaikaisen suunnitelmani. Ajatus siitä, että opinnäytetyö pohdiskeiluissa löytäisin uutta tietoa ja vastauksia työskentelytapani kiehtoi minua. Hankaluuksia syntyi myös aihevalinnan suhteen. Mietin kauan mistä näkökulmasta työskentelyä pohtisin. Surrealistinen taide, ja sen menetelmät ovat aina kiinnostaneet minua, mutta myös oman työskentelyn, symbolien ja alitajuntani toiminta ovat mietityttäneet minua paljon.

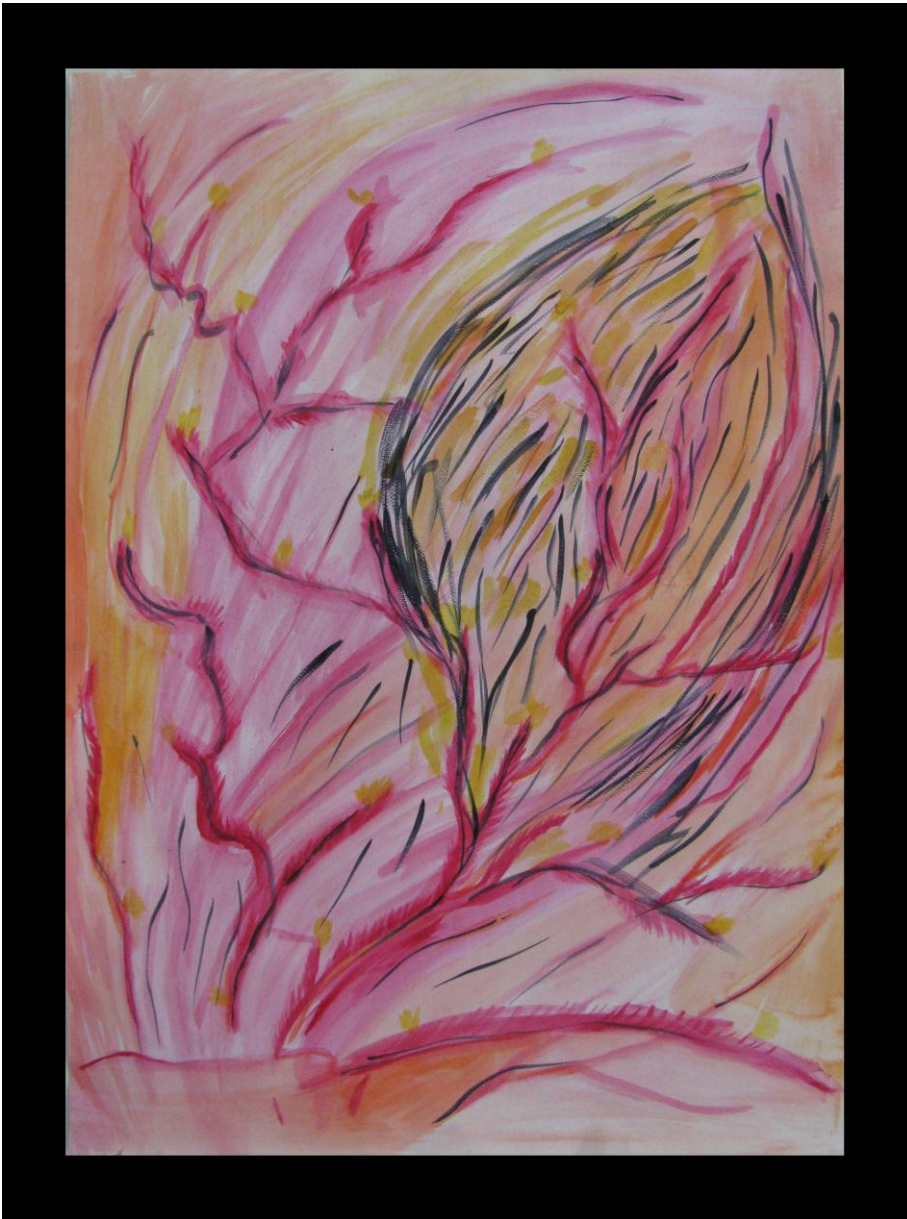
Tammikuun ajan mietin tulevaa prosessia, sen toteutusta, ja aloin jo maalatakin. Helmikuussa syntyi suuntaa-antava esiyttäminen toteutuksesta. Luin Internetistä surrealismin pääperiaatteita käsittelevän tekstin, johon samaistuin työskentelymenetelmän kannalta. Vertailukohteen löydyttyä, ja toteutuksen selkiytyttyä päässäni, työ hahmottui kokonaisuudeksi piirtämäni ovaalikuvan avulla (kuva 1).

Aiemmin piirtämieni kuvien kautta aiheen pohdinta alkoi helmikuussa, jolloin kävin läpi kouluvihkoissa, ja piirustuslehtiöissä olevia piirroksia. Samoihin aikoihin aloitin myös maalausprosessin. Maalaaminen tapahtui kotonani, olohuoneen lattialla. Maalaustarvikkeet: akryyli- ja akvarellimaalit, siveltimet ja paperit, ovat olleet valmiina samalla paikallaan koko työskentelyn ajan.

Pyrin maalaamaan eri vuorokaudenaikoina, ja erilaisissa tunnelmissa. Välillä kuuntelin musiikkia, toisinaan työskentelin täydessä hiljaisuudessa, tai ystäväni viettäessä iltaa luonani. Tunnelmien muutoksilla sain töihin mahdollisimman erilaisia ilmaisuja alitajunnastani.

Maalaustyöskentelyn aloitusta on vaikeaa tarkasti selittää, sillä se vain tapahtuu. Maalasin vain kun tuntui siltä. Saatoin vain tuumata, että nyt on aikaa maalata, hyvä ajankohta ja aloitin työskentelyn. Maalasin useamman työn aina, kun aloitin maalaamisen. Työt nimesin jälkeensä niiden ilmeen, tai kuvallisen sanoman perusteella. Nimetessä maalauksia en miettinyt niiden alitajunnallista sisältöä.

Heti alkukeväästä syntyi väreiltään valoisa, puun lehteä muistuttava akvarellimaalaus. Kuvan ”lehti” taipuu hieman oikealle, kuin se huojuisi aurinkoisessa tuulella. Mustat viivat ympäröivät lehteä, ja suuntaavat ylös oikeaan yläkulmaan. Lehden vierellä kulkee pinkki oksasto, jonka voisi myös luulla kuvastavan salamoita. Väreinä maalauksessa käytin oranssia, keltaista, pinkkiä ja mustaa. Teoksen värit ovat iloisia ja aurinkoisia, kuin syksyinen lehti kirmailisi auringossa. Itse kuitenkin näen kuvassa stressin, jonkinlaisen pelon ja hektisyyden (kuva 11).

Kuva 11. ”Lehti”, akvarellimaalaus, koko A2, 2011.

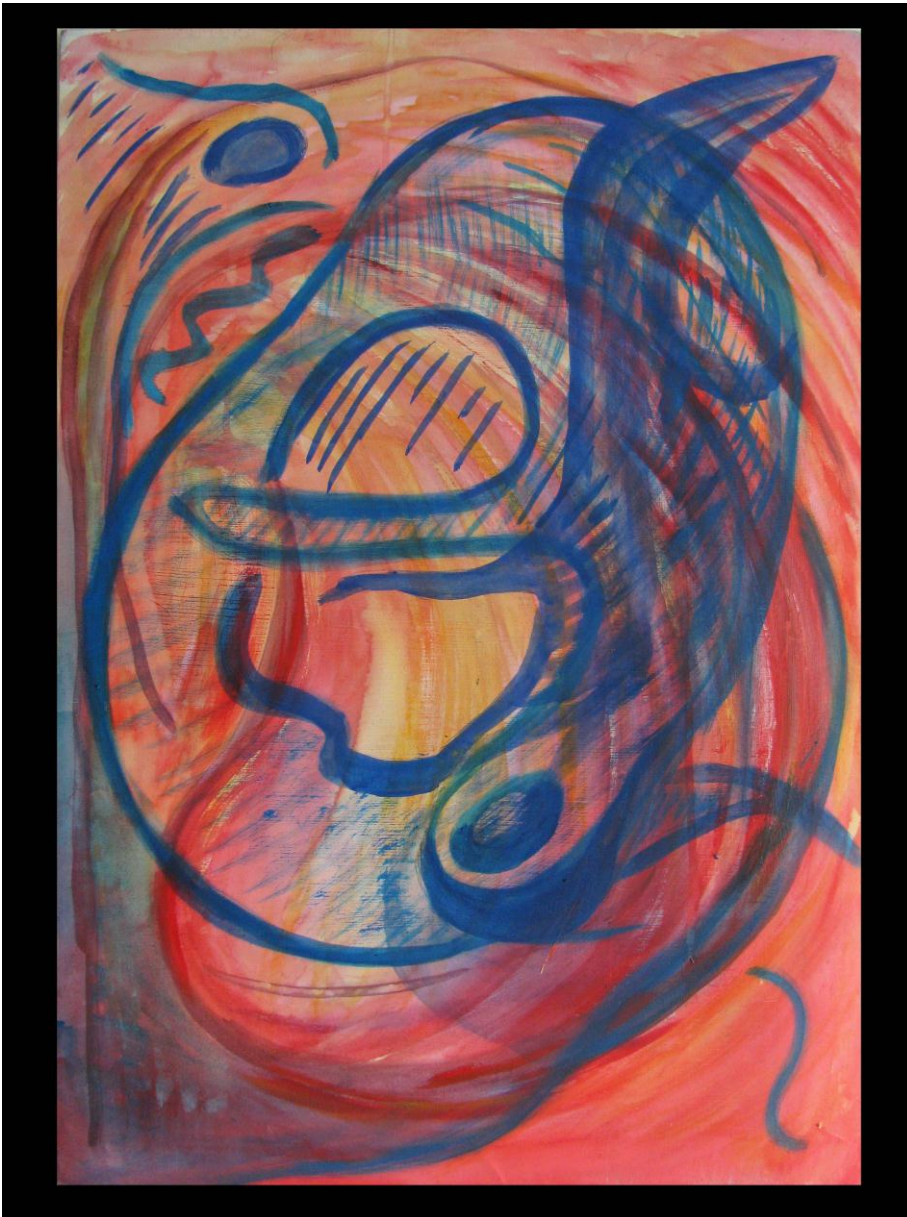
Musiikin vaikutuksesta alitajunnalliseen taiteeseeni hyvä esimerkki on sininen maalaus, jota maalasin kuunnellessa synkkää rockballadia. Maalasin akryyli-maaleilla, joista käytin kahta erisävyistä sinistä. Kuvassa on ympyrä, joka on jaettu kahtia. Toisella puolella ympyrää on puu, toisella puolella pallo. Kuvan ympyrä muistuttaa päätä. Sen oikeassa yläkulmassa voisi kuvitella olevan jonkin eläimenkorvan ja pääläella hiuksia. Vasemmassa alakulmassa ympyrän ääriversta muodostuu kasvot. Kuva on synkkä, mutta tavallaan myös humoristinen. Henkilökohtaisia asioita teoksen sisältöön liittyy paljon. Päällimmäisenä tunnetilana näen teoksessa surun (kuva 12).

Kuva 12. "Synkkää", akryylimaalaus, koko A2, 2011.

Huhtikuussa viimeisten prosessitöideni joukossa valmistui maalaus, jonka väri-
maailma oli itselleni yllätys. Usein työni ovat selkein värein tehtyjä, mutta tässä
työssä värit ovat murrettuja. Käytin työskentelyyn akryyli- ja akvarellivärejä. Poh-
jan maalasin sekoittaen oranssia, punaista ja keltaista. Tein aluksi työhön muo-
toja punaisella, mutta vaihdoin vihreään ja tämän jälkeen siniseen. Teokses-
sa on punaisia ja vihreitä ympyröitä, sekä suoria ja aaltoilevia viivoja. Teos voi
olla katsojalle hieman sekava. Itse tulen siitä hyvälle mielelle, ja se kuvastaa mi-

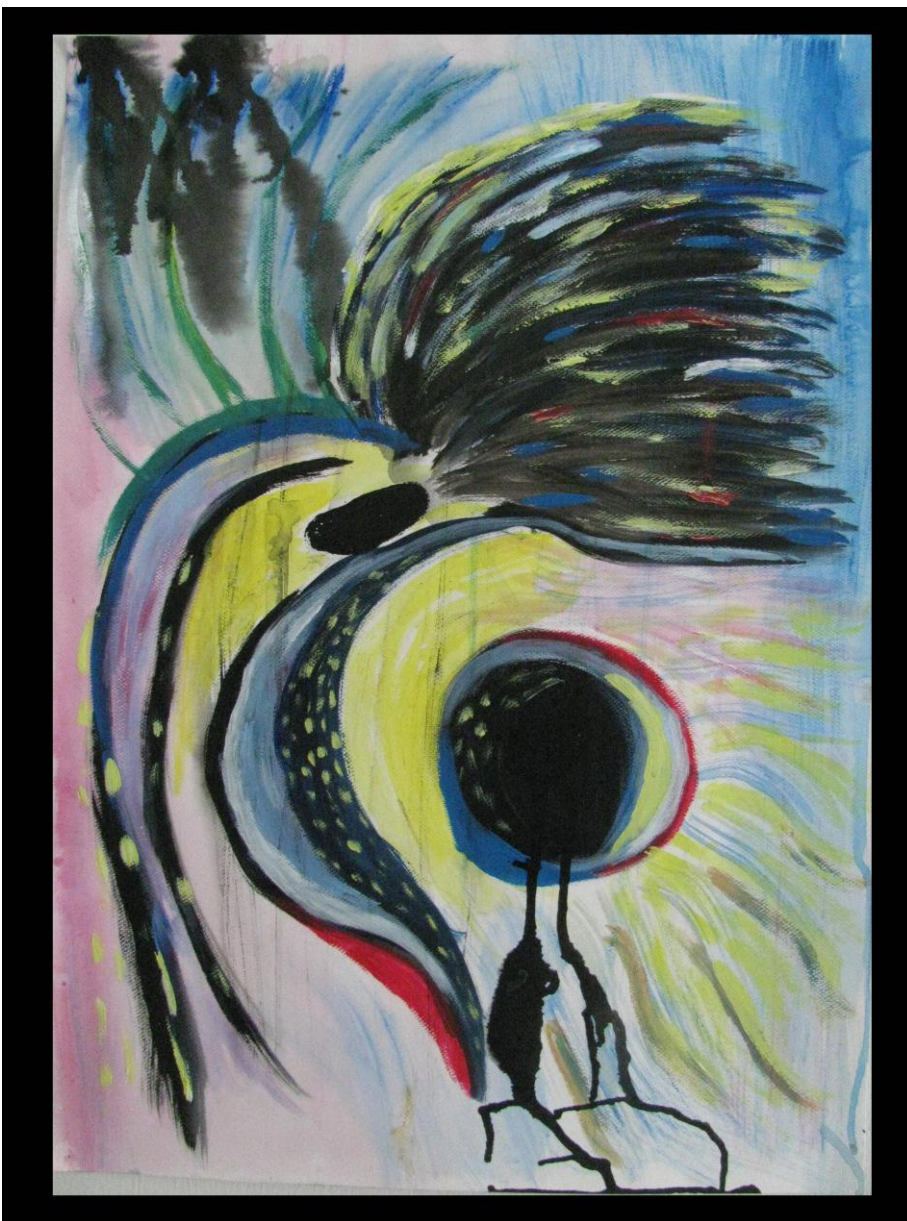
nulle iloa. Hauskuutta työhön tuo se, että muiden muotojen ohella tarkkasilmäinen voi löytää siitä pingviinin hahmon (kuva 13).

Kuva 13. "Pingu", akryyli- ja akvarellimaalaus, koko A2, 2011.

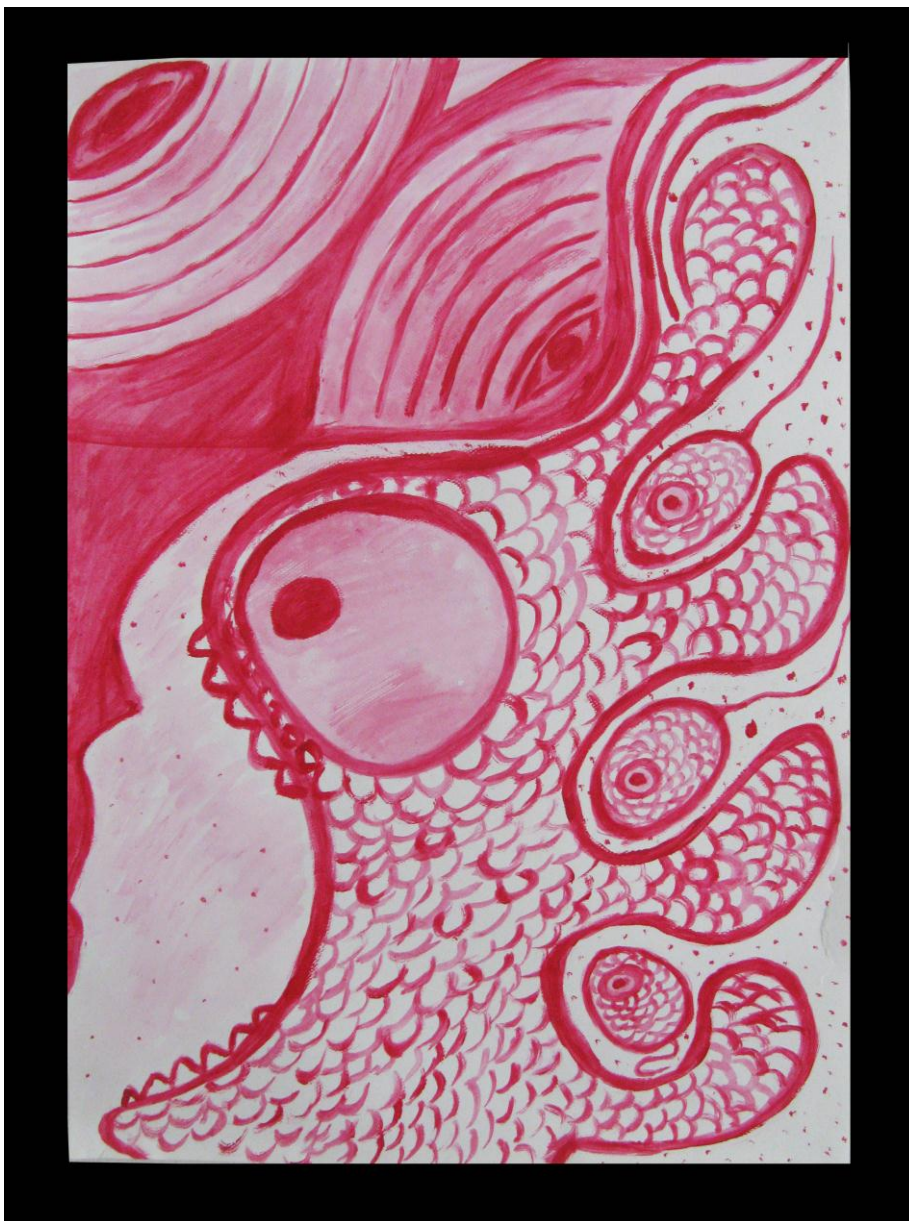
Energisin, ja itselleni arvoituksellisin maalauksista on prosessin keskivaiheilla syntynyt teos. Maalasin sinä helmikuisena iltana useita eri töitä. Aloin jo olla hyvin väsynyt, mutta ajattelin vielä jatkaa maalaamista. Aloittaessa juuri tätä maalausta maalasin vain. En osaa sanoa millainen mieliala minulla silloin oli. En muista kuuntelinko musiikkia, tai oliko tilanteessa muita tekijöitä, jotka olisivat vaikuttaneet kuvan sisältöön. Maalattuani menin nukkumaan. Aamulla katsoin

työtä. Yllätyin, sillä en osannut sanoa mitään sen kuvakielestä. Ainut minulle ”tuttu”, ja muissakin töissä esiintyvä muoto siinä oli ympyrä. Maalaus on akryyli- ja akvarellityö. Se on värikäs. Väreinä työssä ovat: sininen, punainen, keltainen, musta, vihreä ja valkoinen. Seassa on myös murrettuja sävyjä keltaisesta, sinisestä ja vaaleasta okrasta. Teoksessa on pallo, jonka ympäröi osittain kaareva muoto. Kaaren jatkeena on musta pallo, josta lähtee viivoja erisuuntiin. Teoksen ajatus ei ole avautunut minulle vielä, mutta se vaikuttaa hyvinkin energisesti latautuneelta. Energisyys työssä on hieman hassua, sillä tein sen juuri ennen nukkumaan menoa (Kuva 14).

Kuva 14. "Tuittupää", akryyli- ja akvarellimaalaus, koko A2, 2011.

Mielestäni humoristisin maalauksista on pinkki, sarjakuvamainen akryylimaalaus. Maalausajankohtana oli aikainen aamu. Maalasin aluksi viivoja sattumanvaraisesti ja alitajunteisesti. Ensimmäiseksi tein vain keskiviivat. Huomasin paperiin muodostuvan kaksi puolta. En osaa sanoa missä vaiheessa huomasin, että paperin jaetut puoliskot muistuttavat kahta hahmoa. Nähtyäni hahmot paperilla, aloin työstämään niitä lisää. Vasemmassa yläkulmassa on kummajainen joka tuijottaa hämmästyneesti alakulmassa kauhistunutta hahmoa, joka kuljettaa selkäsuomujensa kätöksissä nuijapäälapsiaan (kuva 15).

Kuva 15. ”Pinkkiäkin pinkeämpi”, akryylimaalaus, koko A2, 2011.

6.3 Teosten ja työskentelytavan suhde surrealismiin

Surrealismille tyypillinen alitajunnan ja sattuman varaan perustuva työskentely kuuluvat myös omaan tapaan työskennellä. Surrealistien kapinamielisyys realistisempaa taidetta kohtaan on ehkäpä verrattavissa omaan asenteeseeni. Työskentelyni on alkanut tietynlaisesta kapinoinnista tylsyyttä, ja opiskelua vastaan. Kuten surrealistit aikoinaan, pakenen todellisuutta ja realistista maailmaa taiteen tekemisen menetelmällä. Todenmukaisen, ja esittävän taiteen menetelmät eivät anna minulle samoja vapauksia kuvalliseen ilmaisuun, kuin abstrakti alitajuntalähtöinen työskentely. Voisin kuvata työskentelyä kuten lähdekirjallisuudessa kuvataan surrealismia; ”Se oli ajattelutapa, tuntemisentapa ja elämisen tapa” (Taidekeskus Retretti.)

Max Ernst on kertonut näkökykynsä muuttuneen työskennellessään niin, että hän näkee kuvat terävämmin ja muodostuvan hallusinaatiomaisesti päällekkäin (Honour- Fleming). Minulla on samankaltainen kyky nähdä päässäni kuva jota en ole vielä muodostanut. Olen pohtinut sen olevan olettamus kuvasta, mielikuvituksen tuote, tai asia, jonka tietoisuus muodostaa sillä hetkellä ajatukseksi. Maalaus ”pinkkiäkin pinkeämpi”, on yksi esimerkkejä tällaisesta työskentelystä (kuva 15.)

Maalaustyöskentelytapaa yleisesti voisin kuvata Joan Mirón sanoin, ”minä ryhdyin maalaamaan, ja kuva alkaa itsestään kehkeytyä sitä mukaa kun työ edistyy” (Joan Miró). Piirustustyöskentely alitajunnallisin keinoin on erilaista, kuin alitajunnallinen maalaaminen. Piirtäessä alitajunnan synnyttämä muoto on mielestäni helpompaa, ja nopeampaa havainnollistaa. Maalatessa muodot elävät kokoajan, ja keskittyminen on hankalampaa maalien valinnan, siveltimien ja samalla ajatuksen säilyttämisen kannalta.

7 Pohdintaa

Opinnäytetyöprosessi oli minulle opettava ja uusia näkökulmia avaava koitos. Se vaati minulta rohkeutta, sillä käytän harvemmin alitajunnallista työskentelytapaa ammatillisessa työskentelyssä. Usein minulla on selkeät lähtökohdat ja suunnitelma mitä kuvaan. Kuvataideopiskelussa työskentely perustuu usein jonkin teeman ympärille, ja näin aito, kokonaisuudessaan mielilähtöinen työskentely on hankalaa. Pään sisäiset ajatukset, ja niistä muodostuvat kuvat eivät synny tietoisesti, enkä voi päättää aihetta ennalta.

Alitajunnallisen työskentelyn olen kohdistanut enimmäkseen itselleni; omaksi ilokseni, ajatusten selkeyttämiseen ja harrastuksekseni. Käsittelen usein maalauksissa henkilökohtaisia asioita. Ajatus siitä, että joku osaisi tulkita kuvia, ei miellytä minua. Kuvataiteilijalle tällainen ajattelutapa ei ole paras mahdollinen. Tosin, kun töitä syntyy parhaina päivinä jopa 10, joukkoon usein mahtuu teoksia, jotka kestävät päivän valoa, eivätkä paljasta näkyvästi syvimpiä salaisuuksia.

Surrealismin ideologiaan perehtyminen oli prosessissa innostava tekijä. Sen kautta löysin samankaltaisia työskentelymetodeja kuin omani, ja oli mielenkiintoista lukea surrealistien ajatuksia. Olen aina pitänyt surrealistisesta taiteesta. Ennakkoluuloisesti olen uskonut sen olevan poliittista, kantaa ottavaa, eikä niinkään syvällistä. Vasta opinnäytetyön kautta ymmärsin kuinka samankaltainen sen ideologia todellisuudessa on omaan työskentelyyni verraten. Tunsin samaisuvani Joan Mirón tapaan maalata ja teos, Naisen pää, muistuttaa paljon visuaaliselta ilmeeltään töitani.

Carl G. Jungin kirja Piilotajunnan kieli avasi minulle alitajunnan saloja. Jungin mukaan ympyrä on psyyken symboli. Teoksissani ympyrä toistuu lähes poikkeuksetta. Ympyröitä on jo varhaisissa lyijykynä piirroksissani. En osaa sanoa mistä tämä johtuu, ehkä minulla vain on tarve kuvata psyykettäni. Kirjan lukeminen oli mielenkiintoista, ja se antoi innostuksen symbolien tutkimiseen töistä. En-

simmäistä kertaa symbolien kautta töiden sisällön pohdinta tuntui haasteellista. Tuntui hetkellisesti jopa siltä, että kävin hyvin lähellä psyykeeni tuntemusta, ja kuvien tulkinta symboliikan keinoin alkoi ahdistaa minua.

Päädyin lopputulokseen, että useissa töissä ympyrää (psyyke) ympäröi jokin muu kuvio, jota en symbolein voi tulkita, ainoastaan omien johtopäätöksien perusteella. Huomasin, että symbolien tulkinta saa minut maalatessa miettimään liiaksikin muotoja, ja juuri tätä ympyrää. Onnekseni tässä vaiheessa maalausprosessi oli jo loppusuoralla. Maalaukset, joiden symboliikkaa en ollut työskennellessä miettinyt, olivat valmiina.

Uskon, että liiallinen töiden pohdiskelu ja alitajunnan toiminnan tuntemus kadottavat taiteelliselta työskentelyltä pohjan. Psykelläni on tarve tulla ilmaistuksi, mutta sen avaaminen psykologisin menetelmin poistaa taiteellisen ilmaisun. Visuaalisten tuloksien kannalta koen parhaaksi jättää syvien psykologisten- ja symbolistenhavaintojen tulkinnan katsojalle.

Pidän työskentelytapani vahvuutenani. Se mahdollistaa monipuolisen visuaalisen lopputuloksen, ja katsoja voi löytää töistä erilaisia merkityksiä. Kuvataiteen kentällä voin hyödyntää työskentelytapaa persoonallisilla, ja omannäköisillä maalauksilla.

Opinnäytetyöprosessi sujui uusien oivallusten ja itselleni mielenkiintoisen aihevalinnan seurauksena yllättävän nopeasti. Maalauksia tuli prosessin aikana useita kymmeniä, joista viittä pohdin työssä. Näyttelyyn aion valita kymmenen maalausta. Kesäkuulle suunnittelemani näyttely siirtyy kiireellisen aikataulun takia heinä- tai elokuulle.

Lähteet

Honour Hugh, Fleming John, 2001, Maailman taiteen historia, Otava.

Jyväskylän yliopisto, Surrealismi- taidehistorian aikajana, 2011

<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/aikajana/modernismi/1900-luvun-modernismi/surrealismi>

30.5.2011.

Jung Carl G., 1964, Symbolit Piilotajunnan kieli, Helsinki, Otava.

Schwanitz Dietrich, 2003, Sivistyksen käsikirja- kaikki mikä tulee tietää,

Jyväskylä, Gummerus Kustannus Oy.

Taidekeskus Retretti, 1987, Surrealismi, Retretti Art Centre.

Kuvat

Kuva 1. Visuaalinen viitekehys.

Kuva 2. Max Ernst, Nimetön (kuva: Taidekeskus Retretti 1987, 133).

Kuva 3. Joan Miró, "Naisen pää" 1938, Kangas 46 x 55 cm, Minneapolis Institute of Arts (kuva: Honour- Fleming 200, 816).

Kuva 4. Vihkopiirros, 2001.

Kuva 5. Vihkopiirros, 2007.

Kuva 6. Vihkopiirros, 1998.

Kuva 7. Lyijykynäpiirros, 2010.

Kuva 8. Lyijykynäpiirros, 2007.

Kuva 9. Lyijykynäpiirros, 2010.

Kuva 10. Akryylimaalaus, 2005.

Kuva 11. "Lehti", akvarellimaalaus, koko A2, 2011.

Kuva 12. "Synkkää", akryylimaalaus, koko A2, 2011.

Kuva 13. "Pingu", akryyli- ja akvarellimaalaus, 2011.

Kuva 14. "Tuittupää", akryyli- ja akvarellimaalaus, 2011.

Kuva 15. "Pinkkiäkin pinkeämpi", akryylimaalaus, 2011.